

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף קכ"ו

אמר רב הונא בשם רב אסי שאף שהתבאר לעיל שאין בכור נוטל פי שניים בה שהשביחו האחים בנכסי הירושה, אבל אם הבכור מיחה ואמר לאחים שלא ישביחו את חלקו, ולמרות זאת הם השביחו את חלקו הוא נוטל פי שניים במה שהשביחו.

ואמר רבה שמסתברים דברי רב אסי בענבים שהאחים בצרום או זיתים שאחים מסקו, אבל אם האחים דרכו את הענבים ליין אין הבכור נוטל ביין פי שניים.

אך רב יוסף אמר שאפילו אם דרכו את הענבים, ובתחילה הגמרא הייתה סבורה שכוונתו הייתה שהבכור נוטל ביין פי שניים, ותמהה הגמרא שהרי האחים עשו שינוי בענבים שכעת הם יין, והם קונים את הענבים בשינוי כמו גזלן שקונה אותם בשינוי, ומדוע הם צריכים לתת לבכור פי שניים.

ואומרת הגמרא שצריך לבאר כפי שביאר רב עוקבא בר חמא במקום אחר, שכוונת רבה שהאחים צריכים לתת לבכור את חלקו פי שניים בשווי הענבים לפני הדריכה.

ומביאה הגמרא היכן אמר זאת רב עוקבא בר חמא, שהוא אמר זאת על מה שאמר רב יהודה בשם שמואל שבכור ואחיו הפשוט שאינו בכור, שהניח להן אביהן ענבים ובצרום זיתים ומסקום, הבכור נוטל פי שנים, ועל זה ביאר רב עוקבא בר חמא שהכוונה שהאחים צריכים לתת לבכור את חלקו פי שניים בשווי הענבים לפני הדריכה.

דין נוסף אמר רב אסי שבכור שנטל חלק כפשוט ולא נטל פי שניים ויתר, וביאר רב פפא בשם רבא אמר שהוא ויתר על חלקו פי שניים באותה השדה שבה הוא נטל ככל האחים ולא נטל פי שניים, אך בשאר הנכסים הוא נוטל פי שניים.

אך רב פפי אמר בשם רבא שכשהבכור נטל בשדה אחת חלק רגיל ולא נטל פי שניים, הוא ויתר על חלקו הנוסף בכל הנכסים כולן.

ומבארת הגמרא שלדעת רב פפא בשם דרבא אין לבכור קודם חלוקה פי שניים בנכסים, ואינו יכול למכור או לתת את חלקו עד שיקבל אותו, ולכן הוא יכול לוותר רק על מה שבא לידו.

אבל לדעת רב פפי בשם דרבא החלק הנוסף שהבכור מקבל פי שניים, הוא שלו כבר קודם חלוקה ולכן הוא יכול לתת אותו או למכרו עוד קודם לחלוקה, וממילא הוא גם יכול למחול עליו.

ואומרת הגמרא שלא אמרו רב פפי ורב פפא את הדברים בפירוש, אלא זה נלמד ממעשה שבא לידי רבא והם נחלקו בכוונת רבא.

שהיה מעשה בבכור שמכר את נכסיו ונכסיו אחיו הפשוט שמת לפני החלוקה, וכשבאו בני אותו האח שמת לאכול תמרים מחלק אביהם בקרקע, הכו בהם הקונים שקנו מהבכור את השדה.

ואמרו להם קרובי היתומים, וכי לא די שקניתם את חלקם של היתומים שלא כדין אתם עוד מכים אותם כשהם באים לאכול מהם, והלכו לפני רבא, ופסק רבא שאין מכירתו של הבכור מכירה.

ונחלקו רב פפא ורב פפי בכוונת רבא, לדעת רב פפא כוונת רבא הייתה שלא מכירת חלקו של הפשוט מכירה, ואפילו לא מכירת חלקו של הבכור, כיון שקודם החלוקה אין לבכור עדיין כלום בנכסים.

אך לדעת רב פפי רבא פסק שרק מכירת חלק הפשוט אינה מכירה, אך החלק שנטל הבכור פי שניים מכירתו מכירה, כי הבכור זוכה בחלק זה קודם לחלוקה.

עמוד ב'

ופוסקת הגמרא להלכה שהבכור זוכה בחלקו הנוסף עוד קודם לחלוקה.

ומספרת הגמרא שמר זוטרא ממקום הנקרא רישבא היה בכור, וחלק עם אחיו בסלסלת פירות שווה בשווה והלכו לפני רב אשי ואמר לו רב אשי שכיון שהוא ויתר על חלקו באותה הסלסלה ולא נטל בפלפלים פי שניים, הוא ויתר על כל חלק הבכורה שלו בנכסים.

משנה. האומר איש פלוני בני שהוא בכור לא יטול פי שנים, או שפלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום. כיון שהוא התנה על מה שכתוב בתורה, והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל.

המחלק נכסיו על פיו וריבה לאחד ומיעט לאחד, או השוה להן את הבכור דבריו קיימין, אך רק כשחילק ולא אמר שזה בתורת ירושה, אבל אם אמר משום ירושה לא אמר כלום.

ואם כתב בין בתחלה בין באמצע בין בסוף שזה משום מתנה ולא ירושה דבריו קיימין.

גמרא. מנסה הגמרא לומר שהמשנה שאדם שאמר שבנו לא ירש עם אחיו לא אמר כלום, היא לא כדעת רבי יהודה שהרי לדעת רבי יהודה אדם יכול להתנות על דבר ממון לבטלו אף שחיובו הוא מהתורה, וכפי ששנינו בבביתא שאדם שאמר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי חיוב של שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ולדעת רבי מאיר תנאו בטל, ולדעת רבי יהודה בשאר וכסות שהם חיוב של ממון תנאו קיים.

אך דוחה הגמרא ואמרת שיתכן שהמשנה אף לדעת רבי יהודה, כיון ששם מדובר שהאשה יודעת את זכויותיה ומוחלת עליהם, אך כאן הבן אינו מוחל לאב על חלק ירושתו.

מביאה הגמרא שאמר רב יוסף שאדם שאמר איש פלוני בני בכורי הוא, אותו הבן נוטל פי שנים בנכסי האב, אבל אם אמר איש פלוני בכור הוא, אין אותו הבן נוטל פי שנים, כי שמא כוונתו הייתה שהוא בכור לאמו אך לא לאביו.

ומספרת הגמרא שהיה מעשה באדם שבא לפני רבה בר בר חנה והעיד על אדם שהוא בכור, ושאל אותו רבה ב"ב חנה מהיכן לו, והשיב אותו האדם שאביו היה קורא לו בכור שוטה, והשיב לו רבה ב"ב חנה שאין זה ראייה כי יתכן שהוא בכור מהאם, שאף בכור מהאם נקרא בכור שוטה, ולא משום שטותו אלא כי הוא אינו בכור גמור.

מעשה נוסף מביאה הגמרא באדם שבא לפני רבי חנינא והעיד על אדם שהוא בכור, ושאל אותו ר' חנינא מהיכן לך, והוא השיב שאביו של אותו בכור היה אומר שבנו הזה ששמו היה 'שכחת' יריקתו מרפאה את העין.

ושואלת הגמרא שאולי אף כאן כוונת אביו הייתה שהוא בכור מאמו, ומבארת הגמרא שלא יתכן, כי בכור מאם אין יריקתו מרפאת את העין.

ואמר ר' אמי שטומטום שהוא ספק זכר ספק נקיבה, שנקרע ונמצא זכר אינו נוטל פי שנים בבכורה, כיון שנאמר בפסוק "והיה הבן הבכור לשניאה" והמילה "והיה" משמעותה עד שיהא בן משעת הויה, וכלומר משעת לידתו.

ורב נחמן בר יצחק הוסיף שאותו בן אף אינו נידון כבן סורר ומורה, כיון שנאמר לגבי בן סורר ומורה, "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה" והמילה "יהיה" משמעותה עד שיהא בן משעת הויה, וכלומר משעת לידתו.

